

“ÇAĞIMIZDA KÜRESEL DEĞER ZİNCİRİ: YATIRIM VE TİCARET POLİTİKALARINA ETKİLERİ”

İKV BAŞKANI PROF. DR. HALÛK KABAALİOĞLU'NUN

AÇILIŞ KONUŞMASI

TOBB PLAZA, İstanbul, 14 Mart 2013

Sayın Dünya Ticaret Örgütü Genel Direktörü Pascal Lamy, Sayın Büyükelçiler, Değerli Konuşmacılar, Basın mensupları ve Sevgili misafirler,

Günümüzde uluslararası ticari ilişkileri belirleyen en önemli etkenlerden biri olan “Küresel Değer Zincirleri” üzerinde tartışacağımız bu uluslararası konferansa hepiniz hoş geldiniz.

Türkiye-AB ilişkileri alanında uzman bir sivil toplum örgütü olan İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), özellikle Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin ticaret politikalarına uzun yıllardır büyük önem vermektedir. Dünya ticaret sistemindeki gelişmelerin yanı sıra Avrupa Birliği ile yapılan Gümrük Birliği'nin getirdiği yükümlülükler Türkiye'nin ticaret konumunu büyük ölçüde etkilemektedir.

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde yürütülen çok taraflı ticaret müzakerelerinin Doha Turu'nda tıkanmasıyla birlikte, son birkaç yılda bölgesel ve ikili serbest ticaret anlaşmalarının sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. ABD, Avrupa Birliği ve Çin gibi küresel aktörler gümrük vergilerinin düşürülmesinin yanı sıra kısıtlayıcı düzenlemeler, fikri mülkiyet hakları, devlet alımları gibi konuları da içine alan ve tarife dışı engellerin kaldırılmasını amaçlayan bölgesel/ikili ticaret anlaşmalarıyla küresel pazara erişimlerini iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Çok taraflı ticaret müzakerelerinin yavaşlamasıyla birlikte, Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde ticaretin serbestleştirilmesinin durma noktasına gelmesi ile, Avrupa Birliği, bölgesel ve ikili ticaret anlaşmalarıyla ticaret ağını güçlendirmeye öncelik vermektedir. Bu anlaşmalar Avrupa Birliği'nin ticari ortaklarına ve gelişmekte olan ülkelerin pazarlarına daha kolay erişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nin belirlediği ticaret stratejisi Türkiye için bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Bilindiği üzere, Türkiye 1959 yılında üç aşamadan sonra tam üyelik olasılığını öngören bir Ortaklık Anlaşması için başvuruda bulunmuştur. Amaç o dönemki AET'ye başvurmak olduğu için, Roma Antlaşması'nda öngörülen dört temel özgürlük Ortaklık Anlaşması'na koyulmuş ve üyelikten önceki son aşamanın gümrük birliği olmasına karar verilmiştir. AET'yi Kuran Antlaşma'nın 9uncu maddesi de gümrük birliğine dayalı bir Ortak Pazar öngördüğünden, Türkiye ile AET arasındaki Ortaklık Anlaşması'nın iki taraf arasında gümrük birliğinin kurulmasını hedeflemesi son derece doğaldır. Buna göre, malların serbest dolaşımı 22 yıllık bir geçiş süreci sonunda gümrük birliğinin yürürlüğe girmesi ile gerçekleşecektir. Anlaşma'da aynı zamanda, Roma

Anlaşması'nda olduğu gibi işçilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını öngören hükümler bulunmaktadır. İşçilerin serbest dolaşımının gerçekleşmesi için de 22 yıllık süre öngörülmüştür. Bu süre 1986'da tamamlanmıştır, ancak Anlaşmanın bu hükmüne riayet edilmemiştir. AB uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirmemiştir.

Türkiye 1995 sonunda Ortaklık Konseyi kararı ile gümrük birliğinin başlatılması ile birlikte, üye olmadan önce sanayi mallarında AB ile tam bir gümrük birliği oluşturan tek üçüncü ülke olmuştur. Türkiye sadece AB'nin ortak ticaret politikası ve ortak gümrük tarifesine uyum sağlamak ile kalmamış, ilgili AB tüzük ve direktiflerini iç hukukuna aktarmış, AB standartları, normları, rekabet kuralları, sınai ve fikri mülkiyet hakları kurallarını Kabul ederek uygulamaya başlamış ve AB'nin üçüncü ülkeler ile olan tüm anlaşmalarını imzalamıştır. Bunun içinde serbest ticaret anlaşmaları, tercihli ticaret anlaşmaları vs. yer almaktadır. Bilimsel çalışmalara göre, Türkiye halihazırda AB müktesebatının yüzde 60'ından fazlasını kabul etmiş olup, uygulamaktadır. Bunların hepsi tam üyeliğin kısa bir zaman için gerçekleşeceği düşüncesi ile, tam üyelik öncesindeki son aşama olarak hayata geçirilmiştir. Ankara Anlaşması'nı imzalarken, dönemin AT Komisyonu Başkanı Walter Hallstein'in söylediği gibi Türkiye kaderini AB'ye bağlamış ve Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden bu yana hayat devam etmektedir ve AB yeni anlaşmalar imzalamayı artan bir hızla sürdürmektedir. Serbest Ticaret anlaşmaları ve tercihli ticaret anlaşmaları müzakereleri için müzakereler yapılırken, bu müzakerelerin konusunu ne oluşturmaktadır?: Avrupa gümrük alanı. Avrupa gümrük alanı 27 üye devlet ve Türkiye'den oluşur.

Komşunuz ile aranızda bir ortak girişim varsa, bir şirketiniz varsa veya beraber iş yapıyorsanız, ortağınızla danışmadan, konuşmadan kendi başınıza iş yapar mısınız? Hayır.

Ancak bizim durumumuzda, Avrupa Türkiye'ye danışmadan, müzakereler yapmakta, anlaşmalar imzalamaktadır. Bir Gümrük Birliği bu şekilde idare edilmez.

Bu sebeple, AB üçüncü bir ülke ile ticaret anlaşması imzalar imzalamaz Türkiye'nin de söz konusu ülke ile aynı anlaşmayı imzalaması gerekmektedir. Ancak çoğu zaman bu ülkeler böyle bir anlaşmayı imzalamayı reddetmektedir. Bu durum önemli bir sorun yaratmaktadır. Bana göre, gümrük birliği ilişkisi, *bona fide* ilkesine göre, bizim Ticaret ile ilgili bakanımızın ortak müzakere pozisyonu belirlenirken, AB Konsey toplantılarında gözlemci olarak yer almasını, Bakanlık yetkililerinin 133 / 113 sayılı komite toplantılarına katılmasını gerektirir. Bize denilmektedir ki: Hayır bu olamaz çünkü siz üye değilsiniz. Tamam ama en azından endişelerimize kulak verin. Söz verilen danışma sistemi hiçbir şekilde işe yaramamıştır. En azından, AB ile üçüncü ülke arasında müzakereler yapılırken Türkiye ile de paralel olarak müzakerelerin yürütülmesi, aynı anda tamamlanması ve anlaşmaların aynı anda yürürlüğe girmesi gerekir. Aksi takdirde, ticareti saptırıcı etkiler ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu üçüncü ülkenin malları AB'ye düşük tarifeler ile girmekte, AB de o ülkeye aynı düşük tarifeler üzerinden mal satabilmekte, ancak söz konusu ülke AB üzerinden Türkiye'ye düşük tarifeli mal satabilirken, Türkiye aynı imkandan faydalanamamaktadır.

Gümrük Birliği bu şekilde yürütülmez.

Evet AB'nin Andorra ve San Marino ile de gümrük Birliği vardır ama bunlar 35-40 bin nüfusa sahip mini ülkelerdir. Türkiye ise Avrupa'nın altıncı, dünyanın 16'ncı büyük ekonomisi olmuştur.

Gümrük Birliği sanayi ürünlerinde malların serbest dolaşımını sağlar. Türkiye, eşit rekabet koşullarını sağlamak için, tüm ilgili AB tüzük ve direktiflerini kabul etmiş, etkin bir Rekabet Kanunu ve Rekabet Kurumu oluşturmuştur. Ancak şu anda gümrük birliğinde tam ve eşit rekabet yoktur. Türk iş aleml mensupları AB'ye mallarını gönderebilmekte, ancak kendilerinin AB'ye, bir firmayla görüşmek veya örneğin bir fuara gitmek için vize almaları gerekmektedir. Çoğunlukla, vize alma sürecinde gecikmeler olmakta, ticari sır kavramını ihlal eden birçok belge istenmekte, süreç tam bir külfet haline gelmektedir. Vizenin ancak fuar kapandıktan sonra çıkması sıklıkla rastlanan bir olaydır. Vize için istene belgelerin sayısı ve niteliği utanç vericidir. Avrupa Adalet Divanı'nın kararlarına rağmen, Üye Devletler vize şartını devam ettirmek suretiyle, Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol'ün "standstill" hükmüne aykırı davranmakta, dolayısıyla AB hukukunu ihlal etmektedir. Miktar kısıtlaması ile aynı etkiye sahip bir diğer sorun da Üye Devletlere giren Türk kamyon sayısına getirilen kota uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

Durum böyle iken, Avrupa Birliği'nin üçüncü bir ülke ile ticaret anlaşması imzaladığı takdirde, Türkiye'nin de söz konusu üçüncü ülke ile ayrı bir anlaşma imzalaması gerekmektedir. Bu süreçte, Türkiye birçok zorluklar ile karşılaşmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkeler ile yürüttüğü müzakere ve karar alma süreçlerinde yer almaması ve üçüncü ülkelerin Türkiye ile ayrı bir anlaşma imzalamada konusunda isteksiz olmaları Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemektedir. Son zamanlarda, Avrupa Birliği ve ABD arasında Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı için müzakere başlatma kararı, uluslar arası ticaretin seyri açısından çok önemli bir gelişmenin habercisidir. Söz konusu Transatlantik Ticaret Anlaşması, dünya ticaret sistemi için önemli bir dönüm noktası teşkil etmekle kalmayacak aynı zamanda ülkelerin kendi ticaret ve yatırım stratejilerini önemli ölçüde etkileyecektir. İki dev pazarı birleştirmesi öngörülen Transatlantik serbest ticaret anlaşması sürecinde, AB gümrük birliği alanının bir parçası olarak, bu sürece Türkiye'nin nasıl katılacağı konusunda ülkemizin kaygılarının dikkate alınması önem teşkil etmektedir.

AB ve Türkiye arasındaki ticaret ve yatırım ilişkilerinin derinliği konunun önemini artırmaktadır. 2012 rakamlarına göre, Türkiye ve AB ticareti 115 milyar avroya ulaşmıştır. Sın yıllardaki düşüşe rağmen yüzde 38 ile AB Türkiye'nin ticari ortaklarının başında gelmektedir. Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımların yüzde 80'i AB çıkışlı olup, Türkiye'den kaynaklanan doğrudan yatırımların yüzde 70'i AB'ye yönelmektedir. Derin ve kapsamlı ticaret ve yatırım ilişkileri iki tarafın ekonomisine de büyük fayda sağlamaktadır. AB'nin bu önemli ticari ortağının meşru kaygılarını dikkate alarak STA'lar ile ilgili sorunları düzeltmek için etkili adımlar atması büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan, ticaret anlaşmalarının bugünün uluslararası ticari ilişkilerini etkileyen tek faktör olmadığını vurgulamak yararlı olacaktır. Çokuluslu şirketlerin üretimlerini farklı coğrafi bölgeler arasında dağıtarak ve küresel tedarik zincirleri geliştirerek uluslararası ticaret alanında küresel aktörlere dönüştükleri gözlenmektedir. Küresel değer zinciri oluşturan bu ağların gelişmesiyle, son yıllarda üretim süreçleri parçalı bir yapıya doğru evrilmiştir. Üretimin farklı aşamaları farklı coğrafi bölgelerde gerçekleştirilmekte ve böylelikle ürünler farklı ülkelerden gelen girdilerin birleştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu gelişen yeni üretim sistemleri çokuluslu şirketlere sadece düşük maliyetle üretme imkânı vermek ile sınırlı kalmayıp pazarlara daha iyi erişebilme imkânları sağlamaktadır. Diğer yandan, dış kaynaklı şirketleri ağırlayan ülkeler daha fazla yabancı yatırım çekerek ve lider şirketlerin deneyimlerinden faydalanarak kendi üretimlerini geliştirme ve iş gücü becerilerini artırma fırsatını bulmaktadır. Küresel ticaret zincirinin gelişmesi yatırım ve ticaret politikalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Gerek hükümetler gerekse

firmalar, küresel tedarik zincirlerinden en fazla faydalanabilecekleri şekilde kendi ticaret ve yatırım stratejilerini belirlemeye çalışmaktadır.

İktisadi Kalkınma Vakfı, TEPAV işbirliğinde düzenlenen bu konferansın, küresel tedarik zincirlerinin ticaret ve yatırım stratejileri üzerindeki etkilerinin incelemesinin yanı sıra, Türkiye'nin kendi ticaret ve yatırım stratejilerini belirleyebilmesi için ülkemizin bu küresel üretim sürecinde ve küresel değer zincirinde hangi konumda olduğunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacağı kanısındayız. Bu nedenle, bu uluslararası konferansın düzenlenmesinin amacı küresel değer zincirlerinin ülkelerin ticaret ve yatırım politikalarını belirlemelerinde önemli bir etken olduğu konusunda farkındalık yaratılmasıdır. TEPAV Ticaret Çalışmaları Merkezi Direktörü ve Türkiye'nin DTÖ nezdindeki eski Daimi Temsilcisi Bozkurt Aran'a bu konferansın gerçekleşmesinde değerli katkıları için en derin teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Bu çerçevede, 2005 yılından beri Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) Genel Direktörlüğü görevini yürüten Sayın Pascal Lamy'nin aramızda olması bizim için büyük bir onur ve büyük bir ayrıcalıktır. Son zamanlarda sık sık küresel değer zincirinin uluslararası ticaret ilişkileri üzerindeki etkisine değinen Sayın Pascal Lamy'nin bu anlamda yapacağı değerlendirmeler büyük önem taşımaktadır. Nitekim, 1999 ve 2004 yılları arasında Avrupa Komisyonu'nun Ticarettten Sorumlu Üyesi olarak görev yaparken elde ettiği deneyimleri ışığında, Sayın Pascal Lamy, bu konuyu hem uluslararası açıdan hem de Avrupa açısından en iyi yönde değerlendirebilecek kişi konumundadır. Ayrıca Ticarettten Sorumlu eski Komisyoner olarak, Sayın Pascal Lamy özellikle Türkiye-AB Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye-AB ilişkilerin geçirdiği süreçleri yakından izlemiştir ve bilmektedir. Bu açıdan da bugün yapacakları konuşmanın son derece ufuk açıcı olacağını düşünüyorum.

Bu uluslararası konferans Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı gibi uluslararası kurumlar, Avrupa Komisyonu'ndan ve Türkiye'de bulunan akademi ve iş dünyasından temsilcilerin katılımıyla düzenlenmektedir.

Bu konferansın, küresel değer zincirlerinin gelişmesiyle bize sunulan imkânlardan nasıl daha iyi yararlanabileceğimiz ve zorlukların üstesinden nasıl daha iyi gelebileceğimiz noktalarını analiz etmek için yararlı bir zemin oluşturacağı inancıyla tekrar "Hoşgeldiniz" der, saygılarımı sunarım.